

4. fejezet

A határőrség igazgatása

Sallai János – Szabó Zoltán

4.1. Az előzmények

A rendszerváltozást közvetlenül megelőző 1987–1988. évben a határőrséget illetően megemlítenő, hogy Székely János tábornok, az akkori parancsnok 1987. október 5-én jelentést küldött az akkori belügyminiszternek. Ebben elsőként szerepel az Elektromos Jelzőrendszer (EJR) lebontásáról¹ szóló javaslat. A haditechnika fejlődésével az ilyen típusú műszaki akadályok, akadályrendszerek katonai szempontból fokozatosan elvesztették jelentőségüket, ugyanakkor létrehozásuk alapelve (emberek áthaladásának meggátolása egy adott vonalon vagy területsávon) miatt a határőrizetben, a modern korban is alkalmazták a tiltott határátlépések és ezzel összefüggő más jogsértések megakadályozására.² Az ez évi miniszteri értekezleten Székely János egyértelmű választ adott az EJR körüli vitás kérdésekre. Az akkori belügyi vezetés Kamara János belügyminiszterrel és Földesi Jenő államtitkárral az élen már a vasfüggöny bontása, felszámolása mellé álltak.³ Ezt követően Németh Miklós miniszterelnök és az új belügyminiszter intézkedési nyomán elindult az EJR felszámolását előkészítő munka. Ebbe a változási folyamatba illett bele az 1988. január elsején bevezetett világútlevél, amely egy teljesen új helyzetet teremtett a magyar állampolgárok számára és a határőrség részére is. Az ekkor még KB-titkár Németh Miklós is támogatta a világútlevél bevezetését, azzal a feltétellel, hogy azt úgy kell megoldani, hogy az ország adóssága ne növekedjen. A világútlevél bevezetésével megnövekedett a határőrségnek a legális határátlépést lebonyolító

¹ BM Hőr. OPK 0022/431987. sz. jelentése. Budapest, 1987. október 5-én: „Megszüntetjük az EJR-t, figyelembe véve a végbemenő társadalmi változásokat, a nemzetközi helyzet alakulását. Ez esetben új határőrizeti rendszert kell kialakítanunk, amely szintén pénzügyi, anyagi, technikai kihatásokkal jár, és megköveteli az állomány magas szintű felkészítését. Az a tény, hogy az új technikai eszköz és ennek ára ma még nem ismert, ezért ennek költségkihatását nem tudjuk megmondani. Várhatóan növekedni fog nyugati viszonylatban a tiltott határátlépések száma. Szükségessé válik a határsáv rendjének újbóli szabályozása. A BM Határőrség vezetése a társadalmi, politikai helyzet elemzése és a sokoldalú szakmai mérlegelés alapján az EJR megszüntetésében, viszont az MNK államhatárának biztonságos őrzete érdekében a feltételek szükséges biztosításával új, a járőrök szolgálatát segítő technikai eszközök rendszerbe állításában, manőverezési lehetőségeink javításában látja a megoldást.”

² BALLA József – KUI László (2017): A határőrizeti célú ideiglenes biztonsági határzár és határőrizetre gyakorolt hatásai. *Hadtudományi Szemle*, 10. évf. 1. sz. 223–225.

³ Határőrség és társadalom. Záró konferencia 1994. március 11. Szabó József Jenő előadása.

feladatterhe.⁴ A határőrség – a lehetőségeihez képest – gyorsan, szelektíven és kulturáltan ellenőrizte a növekvő határforgalmat. A világútlelevél bevezetése egy teljesen más politikai dimenzióba helyezte a „vasfüggönyt” és a nyugati határszakasz őrzését.

A belügyminiszter 1988. augusztus 6-án a *Népszabadságban* a következőkről tájékoztatta a közvéleményt: „A mostani helyzet – én is így látom – hosszú esztendőkhöz képest fokozatosan érlelődött. De ténylegesen ez év elejétől gyökeresen más [...]. Ugyanakkor a Határőrség szervezete a hidegháború időszakában olyan körülmények között épült ki, amikor a határőrizetről, a határrendészetről, a határforgalom lebonyolításáról egészen másféleképpen gondolkodtak. Aki a határ mentén él, vagy a határátkelőhelyeken megfordul, az tapasztalhatja, hogy mennyit változott a világ a Határőrségnél. De nem vitás, a mi tágra nyílt világunkban és a szinte korlátlanul szabadabbá tett utazási forgalmunkban is jelen van, hogy a Határőrség a határőrizet szerve. Az államhatárok bizonyos szakaszán még valóban jelen vannak a régi idők relikviái, berendezései is. Ami pedig a Határőrség személyi összetételét illeti, nagy többségében 18–20 éves, rövid kiképzésben részesült, sorozott fiatalok látják el az útlevélkezelést. Az utazó emberek tapasztalhatják a nagy idegenforgalmú országokban, hogy ezt a munkát vérbeli profik, hivatásos szakemberek végzik. Nos, gondolom, ezekből érzékelheti, hogy nem felületi intézkedések, hanem lényegbe vágó döntések kellenek, s ezek előkészítése foglalkoztat bennünket.”

A fentiek mellett más problémák is feszültséget okoztak a határőrség vezetésének: több irányból „kószoltgatták” a szervezetét, feladatrendszerét. (A zöldhatárőrizetet a HM, a határforgalom-ellenőrzést a rendőrség szerette volna magához venni a költségvetésével együtt, jelentkezett még kérőnek a Vám- és Pénzügyőrség is, amely szintén a határforgalom-ellenőrzést kívánta bekebelezni.) A támadások kivédésére a határőrség vezetése különböző alternatívákban gondolkodott. Ezekre is reagálva Kiss Kálmán ezredes⁵ (a szovjet nagykövetségen, a november 7-i ünnepséget követően) a *hivatásos határőrizetre való áttérés* gondolatával állt elő Németh Miklós miniszterelnöknek. Az érveket az illetékesek elfogadták, és a gyors jogszabályalkotási folyamat eredményeként megszületett a döntés, amely szerint az elkövetkezendő években a BM Határőrség a sorozott állomány helyett hivatásos (profi) határőrökkel folytatja feladatai ellátását.⁶

A „vasfüggöny” indokoltságát kérdőjelezte meg a BM Határőrség pénzügyi anyagi főnökének a feletteséhez írt levele is. Ebben jelezte, hogy az „EJR létjogosultsága azonban ma (1988) már nem kérdéses. A jelzőrendszer és a határsáv, valamint a határvizeken meglévő korlátozások további fenntartását sem a nemzetközi helyzet, sem a belpolitikai helyzet nem indokolja. [...] Az elektromos jelzőrendszer fenntartását határőrizeti szempontok sem indokolják. [...] Az elektromos jelzőrendszer üzemeltetése nem gazdaságos, másfél év múlva teljes felújításra szorul.”⁷

⁴ 1988-ban a határőrség által ellenőrzött 40,5 millió személy és 11,5 millió jármű lépett át a magyar határon. A tartalmi változásokat mutatja be BALLA József (2017): A határforgalom-ellenőrzés tartalmi változásai 1990-ig. *Hadtudományi Szemle*, 10. évf. 2. sz. 295–316.

⁵ A BM Határőrség akkori törzsfőnökhelyettese.

⁶ RITECZ György (2017): Határőrizet a rendszerváltástól napjainkig. In POSAN László – VESZPRÉMY László – BODA József – ISASZEGI János szerk.: *Őrzők, vigyázatok a határra! Határvédelem, határőrizet, határvadászok a középkortól napjainkig*. Budapest, Zrínyi. 642–673.

⁷ MNL OL Határőrségi iratok 1988 XIX-B-10. 22. doboz.

1988. szeptember 26-án délelőtt az Országgyűlés Honvédelmi Bizottságának tagjai Sopronba, a Határőrkerület Parancsnokságára látogattak. Ez a látogatás nem kapott országos visszhangot, csupán a *Kisalföld* 1988. szeptember 27-i száma írt róla: „Az országos parancsnok közölte a Honvédelmi Bizottsággal, hogy a határszakaszon működő elektromos jelzőrendszer politikailag, erkölcsileg, de technikailag is elavult, ezért a BM Határőrség javaslatot tesz a Minisztertanácsnak annak teljes megszüntetésére.” A következő politikai esemény a Pozsgay-féle látogatás volt a nyugati határszakasz kapujában, majd a sajtótájékoztató Győrben. A hegyeshalmi forgalom-ellenőrző pont (FEP) 16 sávós betonterén folyó útlevél-ellenőrző munka nagy hatást gyakorolhatott a delegáció tagjaira. Pozsgay Imre, aki ekkor a Politikai Bizottság (PB) és a kormány államminiszteri rangban lévő tagja volt, megismerkedve a FEP, majd a zöldhatárt őrző hegyeshalmi őrs munkájával, Győrben a kerületparancsnokságon aktívaértekezleten vett részt. Itt a határőrség munkáját a következő szavakkal minősítette: „Viharos előzmények, ellentmondásos időszakok után, mostanra tudatosult a közvéleményben, hogy a Határőrség a fegyveres erők részeként nemzeti szolgálatot tölt be magas fokon, a rábízott feladatokkal politikailag és erkölcsileg azonosulva teljesíti kötelezettségeit. Nyilvánvaló, hogy ez a műszaki berendezés (EJR) technikailag, erkölcsileg, politikailag túlhaladott, s lebontása, amennyiben erről megfelelő szintű döntés születik, javítja a magyar állampolgárok közérzetét, és más országokkal kiteljesülő kapcsolatainkat is.”⁸

A 350 km hosszúságban az osztrák–magyar határon felhúzott „vasfüggöny” fenntartási költségeivel 1988 végén szembesült az új miniszterelnök, Németh Miklós. A fokozódó gazdasági nehézségeinket jól ismerő miniszterelnököt az 1988. november 24-i megválasztását követően elsősorban az foglalkoztatta, hogy csak hat-nyolc napja van arra, hogy átvizsgálja az ország jövő évi költségvetésének tervezetét. A tervezett költségvetési kiadások közül takarékosági kényszerből többek közt kihúzta a nyugati határunkon álló műszaki határzár fenntartására fordítandó pénzösszeget. Erről maga a miniszterelnök beszélt a 26 évvel később megjelent interjúkötetben.⁹ A miniszterelnök 1988. évi döntése felgyorsította a műszaki határzár lebontásához vezető folyamatot.

1989 elején az MSZMP Politikai Bizottsága meghozta a politikai döntést a „vasfüggöny” felszedéséről. A február 28-i politikai döntést követően meghozták a szükséges állami döntéseket. Április 18-án próbabontást végeztek Hegyeshalomnál. Május 2-án Nováky Balázs, a határőrség törzsfőnöke egy nemzetközi sajtótájékoztatón is bejelentette, hogy lebontjuk az elektromos műszaki zárat. Augusztus 1-jén a nyugati határszélen megszüntetik a zárt határsávot. Augusztus 19-én Sopron közelében a páneurópai pikniken rövid időre megnyitott határon mintegy háromszáz keletnémet állampolgár menekült át Ausztriába. Szeptember 10-én a kormány bejelenti, hogy szeptember 11-én 0 órától átmeneti időre megnyitja a nyugati határt, és lehetővé teszi a keletnémet állampolgárok kiutazását a nyugati országokba.

A határőrség életét nagyban befolyásolta, hogy hazánk 1989. augusztus 25-én csatlakozott a menekültek helyzetét meghatározó 1951. évi genfi konvencióhoz. Ugyanebben az időben döntő változás következett be a határőrség irányításában. A korábbi kettős (párt- és állami) irányítást felváltotta a csak állami irányítás.

⁸ *Határőr*, 43. évf. 45. sz. 1988. nov. 4. 5.

⁹ OPLATKA András (2014): *Németh Miklós*. Budapest, Helikon. 27., 28., 35.

A határőrség állománytábla szerinti létszáma 1989. december 31-én 3148 hivatásos, 1602 polgári és 17 291 sorállományú volt. A tervek szerint a zöldhatár őrizetében részt vevő 183 őr helyett 71–73 hivatásos őr jött létre jelentős létszám-megtakarítással. Az 525 hivatásos állományú és 6200 sorkatona helyét 1700 hivatásos határőr vette át. A határforgalom ellenőrzésében részt vevő 38 határforgalom-ellenőrző pont 72 átkelőhelyén 825 hivatásos, 400 polgári alkalmazott és 2507 sorállományú teljesített szolgálatot. Helyettük a tervek szerint 1879 hivatásos és 410 polgári alkalmazott dolgozott volna. Az átszervezés során 15 ezer sorállományú státusz leadását tervezték, helyettesítésüket 1800 hivatásossal gondolták megoldani. A hivatásos határőrök megnövekedett munkáját segítő új módszereket és ezekhez igazodó eszközöket vezettek be (kockázatelemzés, a kockázati indikátorok és profilok alapján utas- és járműkategóriákat állapítottak meg, egyéb szelektív ellenőrzési módokat dolgoztak ki).¹⁰

A határőrség az *1990-es évet* Székely János vezérőrnagy Országos Parancsnok vezetésével kezdte meg, és felkészült az akkori elképzelés szerint az 1995-ig tervezett nagy átalakításokra,¹¹ amelyek eredményeként egy tisztán profi *hivatásos gárda* őrzi majd a magyar határokat. Ennek hatásaként a létszámot felére tervezték csökkenteni, és felkészültek a hivatásos járőrök, útlevelkezelők kiképzésére.

1990. január elsejétől a minősített esetektől eltekintve a tiltott határsértés már nem bűncselekmény, hanem szabálysértés lett. 1990-ben a határőrség szervezetszerű létszáma: 3200 tiszt, zászlós, tiszthelyettes, 1600 polgári és 17 ezer sorállományú határőr, összesen 21 800 fő volt, amely a hivatásos átszervezés következtében 1996-ra ötezer hivatásos, 1600 polgári és már csak kétezer sorkatona lehetett. Mindez magával hozta 70–75 alegység felszámolását. A hivatásos átalakítás próbahelyszínékként a legkevesebb biztonsági kockázat elvén a győri határőrkerület dunai csehszlovák–magyar vízi határszakasz őrsei jelentkeztek, és itt is valósult meg az első hivatásos őrök létrehozása.

4.2. A határőrség 1990–1994 között

1990 májusa és 1991 decembere közti időszak volt a rendszerváltozás első időszaka. 1990-ben ismételten felvetődött, hogy a határőrség, a határőrizet szabályozását törvényi szinten kell megoldani, amelynek kimunkálása kezdetét vette. De a törvény megszületéséig, és hatálybalépéséig hét évet kellett várni. Az első változat 1990. augusztusban készült el, „amely komplex módon tartalmazza a Határőrség helyét, szerepét, az ennek megfelelő feladatrendszert, továbbá a végrehajtás érdekében javasolt struktúrát”.¹²

Az 1990 tavaszán tartott első szabad választásokat követően az új kormány első belügyminisztere a tárca átvétele után a határőrség átalakításáról, feladatairól a következőket nyilatkozta: „A katonai jellegű határvédelem katonák, tisztek feladata. A határrendészet

¹⁰ A módszerek későbbi összegzését lásd: BALLA József (2017): Határforgalom-ellenőrzés és úti okmány hamisítás 1996–2004 között. *Hadtudományi Szemle*, 10. évf. 4. sz.

¹¹ *Határőr*, 1990. 1. sz. 4.

¹² Interjú Szikinger Istvánnal, a Belügyminisztérium Rendőrségi és Határrendészeti Főosztályának vezetőjével (1990). *Határőr*, 40. sz. 4–5.

semmiképpen sem katonai feladat.”¹³ A politikai rendszerváltozás folyamatában sor került a demokratikus jogállam kiépítésére, amely a határőrséget is érintette.

1990 májusában hivatalba lépő új kormány programja szerint szükségessé vált a határőrség feladatrendszerének, hatáskörének, illetékességének újragondolása, tevékenységének észszerűsítése és jogszabályi feltételeinek biztosítása.

A kormány 1990. augusztus 8-án tárgyalta és fogadta el a Magyar Köztársaság biztonságpolitikai koncepcióját. Tekintettel az előző évi kormányhatározatokra is, a határőrség feladatairól így ír a dokumentum: „A Határőrség sajátos feladatrendszerét úgy kell kialakítani, hogy eleget tegyen a Belügyminisztérium rendészeti jellegű biztonsági elvárásainak, ugyanakkor hatékonyan integrálódjon a Magyar Köztársaság honvédelmi rendszerébe, betöltse határvédelmi funkcióit.”¹⁴ A kormány biztonságpolitikai koncepciója elsősorban a Szovjetunió robbanásszerű felbomlásával számolt, s Jugoszláviában a demokrácia deficitjét, a demokratikus hagyomány hiányát tartotta a legnagyobb veszélyforrásnak. Számolt a nemzetközi szervezett bűnözés és a terrorizmus negatív hatásaival, a migráció erősödésével, a menekültek tömeges megjelenésével és a külföldi titkosszolgálatok hazánk elleni tevékenységének aktivizálódásával. A sorállományú mobil századok felállítását és ideiglenes fenntartását elsősorban a migráció kezelésére képzelték el. A koncepció a kettős feladatrendszerről így ír: „Ez a kettősség azt jelenti, hogy a Határőrség, mint rendészeti szerv látja el a feladatát, kikerül a fegyveres erők kötelékéből, de sorállománnyal és tartalékos állománnyal is rendelkezni fog.” (Később a honvédelmi törvény és az Alkotmány módosítása ezekről a kérdésekről másképpen rendelkezett.)

A biztonságpolitikai koncepció szakmai előkészítésekor a határőrségre vonatkozó részek szakmai megalapozásában aktívan részt vett a Belügyminisztérium Rendőrségi és Határrendészeti Főosztálya és a minisztériumi irányítás alatt működő Határőrség Országos Parancsnoksága. A kormány politikai döntése visszaigazolta az előkészítő szakemberek munkáját. E biztonságpolitikai koncepción alapult a *Nemzeti Megújulás Programja*, amelyet a kormány 1990 szeptemberében tett közzé. (A dokumentum végső tervezetét a Miniszterelnöki Tanácsadó Testület szerkesztette.) A következő évek fő irányait kijelölő program „liberalizált és humánus, ugyanakkor hatékony határvédelem” kiépítését célozta. Emellett szükségesnek tartotta a „határrend fenntartását sértő vagy veszélyeztető cselekmények megelőzését, az államhatárral kapcsolatos bűncselekmények, a kábítószer-, az ember-, fegyver-, lőszer- és árucsempészség, illetve az illegális bevándorlás felderítését és megakadályozását; külföldi államok bármilyen agressziójának, vagy a nem államilag szervezett külföldi csoportok ellenséges tevékenységének megakadályozását”. Ezen célokhoz igazodóan a kormány ki akarta fejleszteni a határforgalom-ellenőrzés új, korszerű – szelektív – rendjét.¹⁵

Ez évben előirányozták a sorkatonasághoz kötődő határőr-titkársági képzést. 1990. március 1-jén a győri határőrkerület dunai (vízi) őrszei áttértek a hivatásos határőrizetre. Ez szükségessé tette az állományba kerülők képzését. Kőrmend székhellyel 1990. október 1-jén létrehozták a Határrendészképző és Továbbképző Intézetet. Az év végén fontos vezetői változásra került sor. Határozatlan időre kinevezték az addigi megbízott parancsnokot, Nováky Balázst.

¹³ Interjú Horváth Balázssal (1990). *Határőr*, 21. sz. 4–5.

¹⁴ *A Magyar Köztársaság biztonságpolitikai koncepciója* (1990).

¹⁵ *A Nemzeti Megújulás Programja* (1990). 165–166.

Az 1991. évi történések a legmerészebb prognózisokra is rácsáfoltak. Az illegális határátlépések száma 210%-kal emelkedett, a határőrség 221 embercsempészt fogott el, a személyforgalom a határátkelőhelyeken meghaladta a 102 millió főt, míg a járműforgalom volumene több mint 28 millió volt. Több mint 223 ezer jogsértő személyt fordítottak vissza a határátkelőhelyekről, és 10 019 ideiglenes védelmet kérő személy ügyét rendezték, jelentősen csökkentve ezzel a migrációs nyomást.

Felmerült, hogy sem a zöldhatár őrizetét, sem a határforgalom ellenőrzését nem lehet már a korábbi módszerek alapján végezni. Az 1991. évet értékelő beszámoló rámutatott: „Összességében megállapítható, hogy a Magyar Köztársaság államhatárán, illetve annak térségében olyan határrendészeti és védelmi viszonyok alakultak ki, melyek szerves összefüggésben állnak a nemzetközi migrációs folyamatok felerősödésével, a környező országokban zajló átalakulással és hazánk tranzit, regionális központi és egyben »puffer« szerepének kirajzolódásával. [...] [E]gyre nagyobb csoportokban megjelenő határsértőkkel szemben csak járőrszolgálat, illetve járőrtevékenységgel hosszú távon sikerrel nem lehet felvenni a harcot, ezért differenciáltan további járőr csoportok (manővercsoportok), valamint akciószakaszok és századok (esetleg zászlóalj) felkészítése és szükség szerinti bevetése jelenthet megoldást.”¹⁶

A határőrség a kialakult jugoszláv (polgár)háborús helyzet kezelésére a déli határszakaszra csoportosította át az erőit, és megszigorította a határforgalom ellenőrzését. (1990. június 20-án a Jugoszláv Néphadsereg megtámadta Szlovéniát, a szerb támadások miatt megnövekedett a hazánkba tömegesen menekülők száma; 1991. október 27-én bombatalálat érte Barcs területét.) A jugoszláv polgárháború új helyzetet teremtett a térségben, és a magyar politikai vezetésnek új biztonsági kockázatokkal kellett számolnia. Ez hatással volt a határőrség tevékenységére, szervezetére is. Lelassította a rendészet irányába történt lépéseket, és ismét előtérbe helyezte a határőrség katonai feladatait.

1991-ben a határrendészeti képzés Rendőrtiszti Főiskolán történt beindítása mellett visszatértek a Kossuth Lajos Katonai Főiskolán már korábban felszámolt katonai jellegű tisztképzéshez. A helyzet kezelése indokolta, hogy a hivatásos szervezetre történő áttérés mellett a sorozott állomány átcsoportosítása révén létrehozzák az akkor még akciórendészeti századok névre keresztelt, később határ vadász névre hallgató alakulatokat. Ezek a sajátos jogállású kötelékek voltak hivatottak arra, hogy az államhatárt szükség esetén azonnal le tudják zárni. Emellett a határőrségnek fokozni kellett az együttműködését a rendőrséggel, honvédséggel, a Nemzetbiztonsági Hivatallal és a Menekültügyi Hivatallal. 1991-ben az országos parancsnok intézkedésével újrászabályozták a határőrség fegyverhasználatát. A fentiek indokolták a későbbi alkotmánymódosítást, hogy a határőrséget fegyveres erőként is alkalmazhassák.

A 90-es évek elejétől Magyarország az illegális migráció szempontjából tranzitorzálggá vált. A Szovjetunió szétesése, a vasfüggöny lebontása, a jugoszláv polgárháború mind-mind katalizátorként hatottak a migrációra. Ebben a helyzetben a határátkelőhelyeken és a zöldhatáron egyaránt felerősödött az ember- és árucsempész tevékenység. A legális határforgalom meghaladta évente a százmillió főt, eközben az illegális határátlépések száma is magas volt, közel 30 ezer főt tett ki.

¹⁶ *Jelentés a Határőrség 1991 évi munkájáról* (1992).

Ahogy már utaltam rá, Magyarországon megnövekedett a külföldiek száma, illetve további nagyarányú migrációs mozgásokról volt információ. A nagyobb számban legálisan Magyarországra érkezett külföldi állampolgárok szállásra, ellátásra fordítandó anyagi fedezettel nem rendelkeztek, illetve cselekedeteikkel sértették, veszélyeztették hazánk közbiztonsági helyzetét. Erre reagálva 1991. október 4-én éjféltől megszigorították a külföldiek beutazását és az országban való tartózkodásnak a feltételeit, s ennek végrehajtása döntően a határőrség¹⁷ személyi állományára hárult. A határőrség együttműködött a rendőrséggel, a vám- és pénzügyőrséggel és a Nemzetbiztonsági Hivatal munkatársaival.

A határőrségnél mindent számításba véve 1991 végén 12 447 sorállományú teljesített szolgálatot. A rendszerváltozás során a határőrség személyállományában is megjelent a bizonytalanság. 1991 év elején tartott éves értekezlet során Boross Péter belügyminiszternek a következő mondataival sikerült az állományt megnyugtatnia: „Minden félreértést eloszlatandó szeretnék néhány dolgot leszögezni. Engem például nem érdekel, hogy ki szerezte diplomáját a Szovjetunióban, vagy ki viselt tisztséget az elmúlt rendszerben. Ha intelligens és művelt, akkor látta, mitől és hogy jutott csődbe az elmúlt rendszer, s hogy az az út járhatatlan és követhetetlen. Aki művelt és intelligens, nyitott szemmel járta maga útját az bizonyára képes lesz jól dolgozni a maga helyén a jövőben. A megítélésnek a szakmai teljesítmény az elsődleges kritériuma. Szeretném tehát, ha minden korábbi találgatásokból adódó bizonytalanságnak véget vetnénk, hogy aki a szakmai és erkölcsi követelménynek megfelel, az nyugodtan és magabiztosan dolgozhat.”¹⁸

Az 1992. év az előrejelzéseknél is békésebb, nyugodtabb volt. Csökkent a határforgalom, jelentősen csökkent a tiltott határsértés, annak kísérletének és az egyéb bűncselekményeknek a száma (19,8% csökkenés – 23 925 fő). A személyforgalom százmillió alá csökkent, míg a járműforgalom meghaladta a 28 milliót. A határőrök 581 embercsempészt fogtak el. Az Idegenrendészeti Központban 12 915 külföldi ügye rendeződött. A tervezett 28 akciószázadból 19 már felállt és diszlokált. Együttműködési gyakorlatok sorát tartották a Magyar Honvédséggel és a rendőrséggel. (A legnagyobb problémát az akciószázadok fegyverzete okozta, a feladatok ellátásához rossz minőségű és kevés fegyver állt rendelkezésre.)

Jelentős változások történtek a szervezetrendszerben. 1992. március 1-jétől minden kerületparancsnokság átállt az igazgatósági szervezetre, ami jelezte, hogy a határőrség elkötelezett a katonairól a rendészeti jellegre való áttérés iránt. Az őrsők helyett kirendeltségek lettek. A határőrség háttérintézményeként folytatta tovább oktató tevékenységét a ZMNE Határőr Tanszék, a RTF Határrendész Tanszék és a KLKF Határőr Tanszék.

A képzés területén előrelépés volt, hogy a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián beindult az egyéves törzstiszti képzés. A Kossuth Lajos Katonai Főiskolán visszatértek a négyéves képzésre, és megkezdtek az akciószázadok tisztjeinek képzését. A Rendőrtiszti Főiskolán megalakult a Határrendészeti Tanszék, és megkezdte a határrendésztisztek képzését. A határőrség védőszentjéül Szent Lászlót választották, akinek névnapján 1992-ben megtartották az első határőrnapot.

¹⁷ Együttműködve a rendőrséggel, Vám- és Pénzügyőrséggel, Nemzetbiztonsági Hivatallal.

¹⁸ A tekintély a teljesítmények függvénye. Parancsnoki értekezlet a BM Határőrségnél (1991). *Határőr*, 1. sz. 4–5. (1991 végén a határőrségnél 3 651 hivatásos, 1 859 polgári alkalmazott volt.)

A határőrség mindennapi szolgálati tevékenysége mellett fontos figyelem hárult a határőrség tevékenységét is meghatározó rendőrségi, határőrizeti és idegenrendészeti törvények előkészítésére. Ezek közül leghamarabb az idegenrendészeti törvény megszületésének volt realitása, amely a 90-es évek elejétől a felerősödő migráció, valamint a külföldiek magas számú jelenléte és kétes tevékenységük miatt a fókuszpontban volt. A külföldiek beutazását, tartózkodását, bevándorlását szabályozó törvény a határőrség számára új jogköröket teremtett. A törvény következetesen érvényesítette a beutazókkal szemben, hogy akik hazánk területére lépnek, rendelkezzenek az ellátásukra megfelelő anyagi fedezettel, nem jelenthetnek veszélyt országunkra vagy polgárainkra, ugyanakkor nem zártuk le hermetikusan az államhatárokat. A jugoszláv polgárháború miatt a katonai jelleget is erősíteni kellett ebben az időszakban. Az akciószázadokat ellátták lövészfegyverek mellett korszerű harcokcsi-elhárító és légvédelmi fegyverekkel is.

A határőrség helyzetét a születendő honvédelmi törvény is nagyban befolyásolta. Ennek lényege, hogy rendészeti, rendvédelmi vagy katonai szervezet legyen a határőrség, amelynek kettős jellege folyamatosan kitapintható volt. Az idegenrendészeti törvény megjelenésével a határőrség *rendészeti feladatköre* főleg az alábbi területekre terjedt ki:

- az államhatárral összefüggő jogsértő cselekményen tetten ért személyekkel szemben való eljárás;
- idegenrendészeti feladatok végrehajtása, idegenrendészeti intézkedések fogantatása;
- személyek átadása, átvétele az országhatáron;
- határőrség menekültekkel, menedékesekkel, tranzitálókkel kapcsolatos feladatai;
- határforgalom ellenőrzése.

Az 1992-es évet értékelő parancsnoki értekezletre 1993. február 10-én került sor, amelyen megjelent Boross Péter belügyminiszter úr is. Nováky Balázs vezérőrnagy a helyzetértékelés alapján prognózist adott az 1993-as évre vonatkozóan: a szerb–horvát konfliktus miatt harci cselekmények államhatáron való áttevődésével, a polgári lakosság tömeges menekülésével, a migráció folytatódásával számolt. A határforgalom várható növekedésével kapcsolatban a jogellenes cselekmények emelkedésével a nemzetközi szervezett bűnözés erősödésétől tartott. Fő feladatként a hivatásos határőrizetre való áttérést, a határőrizeti törvény elfogadása esetén az abból adódó feladatok végrehajtását jelölte meg. Boross Péter miniszter úr amellett, hogy elismerte a határőrség munkáját, a feladatrendszer körül kialakult polémiákra reagált. „Tudjátok, hogy a honvédelmi törvény tervezetbe bekerült – amiről a tábornok úr is szólt – a rendészeti szerv, amelyik úgymond reguláris alakulatot vagy akciószázadot is működtet. Jóslok, urak. Nem fogadják el. Ez az utolsó év a választásoknál, kétharmados törvényt a jó isten se gyömöszöl át a parlamenten, de ha jó részét átgyömöszöli, azt, hogy a Határőrség rendészeti szerv legyen, ez alkotmánymódosítást igényel, alkotmánymódosításnál a parlament kétharmada kell.”

1993 elején a délszláv helyzet továbbra is aggodalomra adott okot. A határőrség parancsnoka 1993. február 3-án jelentést terjesztett fel a belügyminiszternek a délszláv térségben kialakult helyzetről. Részlet a jelentésből: „A »Baranya-háromszög«-ben kialakult helyzet következtében várható volt harci cselekmények kiújulása és a horvát lakosság tömeges menekülése, valamint a horvát csapatok által magyar területek igénybevétele (menekülés vagy egyéb manőverek) [...] [M]indezek alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy számolunk

a közeljövőben a Dráva–Duna közötti határszakaszon az előző évihez hasonló, de intenzívebb veszélyhelyzet kialakulásával, melynek során tömegesen várható a lakosság magyar területre történő menekülése. Számolni kell átsodródó fegyveres tevékenységgel, fegyveres csapatok esetleges betörésével is, de mindenképpen átlövésekkel, súlyos határrendszértésekkel.”¹⁹ A jelentésben a szükséges intézkedések között a határőrség az alábbiakra tett javaslatot: járőrcsoportok szervezése, a határ lezárása, akciószázadok 4, 12, 24 órás készenléte, a határ menti magyar települések déli kijáratainak lezárása, az önkormányzatok értesítése.

A határőrség szervezésében (a Rendőrtiszti Főiskolán) egy nemzetközi tudományos konferenciát rendeztek a Hanns Seidel Alapítvány támogatásával. Ez a konferencia alapozta meg azt a húsz éven keresztül tartó nemzetközi fórumot, amelynek elnökségét és titkárságát a határőrség adta. A konferencián bajor, bolgár, horvát, lengyel, magyar, német, román, szlovák, szlovén, ukrán (határrendőr-, rendőr-) határőr-delegáció vett részt. A delegációt vezetőik közös nyilatkozatot fogadtak el: „A migrációs folyamat feltartóztatása és a nemzetközi szervezett bűnözés elleni hatékony küzdelem fontossá teszi az egyes országok határrendészeti szerveinek együttműködését általában Európában, de különösen Közép- és Kelet-Európában.”²⁰

Magyarország a délszláv válság miatt szerencsére nem keveredett háborús konfliktusba. *1994. év elején tartott* parancsnoki értekezleten az új belügyminiszter, Kónya Imre azonban óvatosságra intett: „országaink határa mellett háború dúl. Ez többféle feladatot ró az országra és a határőrökre. Kiemeli annak jelentőségét, hogy igenis megvan a veszélye annak, hogy a háború átsaphat Magyarországra.”²¹ 1994-ben a határőrség megtette a szükséges intézkedéseket, a kirendeltségeket megerősítette a határvadászszázadok állományával, Kiskunhalason a határszakasz teljes hosszában műszaki árkot építettek ki a kamionkitörések és a zöldhatáron gépjárművel való csempész tevékenység megakadályozására. Körmenten a Határrendésképző és Továbbképző Intézetben megkezdődött a korábbi szakok mellett az akciószakasz-parancsnoki és a zászlósképzés. 1994-ben folytatódott a hivatásos határőrizetre való áttérés: Sopron, Zalaegerszeg, Orosháza és Nyírbátor kivételével mindegyik igazgatóságon hivatásos állomány teljesített szolgálatot.

¹⁹ 2-1/08/93. számú jelentés a belügyminiszternek a Baranya-háromszögben kialakult helyzetről.

²⁰ „Határőrségek az egyesülő Európában” Konferencia – Budapest. 1993. 06. 08–09.

²¹ Kónya Imre belügyminiszter beszédéből idézet – Évértékelő értekezlet a Határőrségnél. Budapest. 1994. 02. 07.